

ПРО ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА SOME ISSUES OF THE ASSESSMENT OF THE FINANCIAL STATE OF THE ENTERPRISE

Мета статті полягає у критичному аналізі сутності фінансового стану підприємства із подальшим вивченні ключових аналітичних показників які використовуються або можуть використовуватись для оцінки фінансового стану підприємства. В першу чергу увага приділена сутності «прибутку» як ключового показника визначення ефективності діяльності того чи іншого підприємства, зокрема аналізується зміст даного показника з точки зору законодавця. Наводиться теза, що більшість використовуваних в фінансовому аналізі показників жодним чином не унормована, лише існує консенсусна думка фахівців щодо їх загального змісту та доцільності використання. Формулюється теза, що загалом перелік синтетичних показників аналізу не є вичерпним і залежно від задач та глибини аналізу, кожний дослідник може створювати власні показники, що можуть бути як унікальними для конкретного підприємства, так і більш загальнозживаними у майбутньому. Зазначається, що законодавчо уможливлено, що окрім декількох унормованих показників аналізу як то прибуток або дохід, варто використовувати й інші показники аналізу, при чому не тільки загальноприйнятні в вітчизняній практиці. Зокрема, зважаючи на зростання долі закордонного фінансування українських підприємств, варто приділяти додаткову увагу таким показниками фінансового аналізу, як EBITDA, EBIT, OIBDA та іншим.

Ключові слова: фінансовий стан, прибуток, дохід, фінансовий аналіз.

УДК 336.011

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct68-25>

Омельченко О.В.¹

Вінницький інститут
Університету «Україна»

Швед В.В.²

кандидат економічних наук, професор,
Вінницький інститут
Університету «Україна»

Штифлюк В.В.

Вінницький інститут
Університету «Україна»

Omelchenko Olena

Vinnitsia Institute University "Ukraine"

Shved Vadym

Vinnitsia Institute University "Ukraine"

Shtyflyuk Volodymyr

Vinnitsia Institute University "Ukraine"

The purpose of the article is to critically analyze the essence of the financial condition of the enterprise, with further study of key analytical indicators that are used or can be used to assess the financial condition of the enterprise. Firstly, the very subject of study of financial science is emphasized, since it is the finances of an enterprise that can act as a generalized indicator of the success of the entrepreneurial activity. Secondly, attention is drawn to the essence of "profit" as a key indicator that determines the effectiveness of a particular enterprise, in particular, the content of this indicator is analyzed from the point of view of the legislator. The thesis is that most of the indicators used in the financial analysis are in no way innate, only there is a consensus opinion of experts on their general content and feasibility of use. Further attention is paid to the feasibility of using indicators such as net income, gross profit, operating income, etc. Also, the article states that synthetic indicators are also used in addition to analytical indicators of financial analysis. The thesis is formulated that in general the list of synthetic indicators of analysis is not exhaustive and depending on the problems and depth of analysis, each researcher can create their own indicators, which can be unique for a particular enterprise, and more commonly used in the future. Legislatively established that enterprises of any organizational and legal form are fully responsible for their obligations to creditors, budget, public control bodies (professional unions), etc., and therefore the responsibility for their own financial condition is also borne by the enterprises themselves, at least within the statutory property. This provision allows the fact that in addition to several innotated indicators of analysis as income or income, other indicators of analysis should be used, and not only are generally accepted in domestic practice. In particular, given the growing share of foreign funding for Ukrainian enterprises, additional attention should be paid to financial analysis indicators such as EBITDA, EBIT, OIBDA, and others.

Key words: financial condition, profit, income, financial analysis.

Постановка проблеми. Ефективність підприємницької діяльності визначається багатьма факторами, проте фінансова оцінка є одним з найважливіших. Природньо, що наявність прибутку свідчить про успішність бізнесу, проте завжди постає питання чи дійсно всі активи та ресурси використовуються в повній мірі, чи стійке підприємство, чи достатньо можливостей для реагування на зміни економічного середовища. Тому існує нагальна потреба в своєчасній та достатній оцінці фінансового стану як основи для можливого розвитку. Фінанси є кров'ю будь-якого бізнесу, тому настільки необхідно проводити належну оцінку не занурюючись у безмежність розрахунків, розуміючи що більшість показників не несуть практичної значущості. Крім того варто приділити увагу закордонній практиці оцінки фінансового стану, вживаючи логічних кроків для гармонізації підходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематиці оцінки фінансового стану присвячено дослідження таких науковців, як: Аврамчук О. В., Денисенко Н. П., Крючко Л. С., Лондар С. Л., Поддєрьогіна А. М., Сороківська М. В., Тимошенко О. В., Філімоненков О. С., Чуй І. Р., Шаповал Р. М. та інших. Об'єктом дослідження виступають теоретичні основи оцінки фінансового стану підприємства. Предметом дослідження – сукупність теоретичних та прикладних засад визначення фінансового стану підприємства.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є аналіз теоретичних підвалин оцінки фінансового стану підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Для розуміння сутності оцінки фінансового стану необхідно перш за все визначити що саме є предметом фінансової діяльності підприємства.

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5121-0222>

² ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5497-0975>

В найзагальнішому розумінні прийнято ототожнювати гроші як кількісний вимірник оцінки фінансового стану підприємства. Проте, такий підхід є занадто узагальненим та не передбачає існування інших фінансових інструментів.

З нашої точки зору, найкраще предмет вивчення фінансів розкривають автори Чуй І. Р. та Сороківська М. В.: «Предмет фінансової науки складає сукупність фінансових стосунків, які виникають на різних етапах розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту, різних рівнях економічної системи, між різними суб'єктами стосунків і економічною основою яких є рух вартості в її грошовій формі». Тобто можна стверджувати, що фінанси є універсальним вимірником, який дозволяє визначити співставну успішність підприємницької діяльності [1].

Успішність підприємницької діяльності переважно означає отримання більше ресурсів аніж було вкладено. З точки зору фінансової науки загальним результатом підприємництва є підсумок бізнесових операцій, який виражено у грошовій формі.

Ключовим позитивним фінансовим результатом діяльності підприємства є прибуток, негативним – збиток.

Сутність понять «прибуток» та «збиток» унормовано українським законодавством, зокрема у НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Згідно законодавчого визначення, прибуток – сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати, збиток – перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати.

В цьому ж стандарті наведено і визначення терміну дохід – збільшення економічних вигод у вигляді збільшення активів або зменшення зобов'язань, яке призводить до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників) [2].

Тобто, законодавець визначає три ключові показники які можуть характеризувати фінансовий стан та фінансові результати діяльності підприємства. Проте, фінансова наука оперує набагато більшою кількістю синтетичних та аналітичних показників які можуть характеризувати фінансову результативність підприємницької діяльності.

Так, автори Лондар С. Л. та Тимошенко О. В., з нашої точки зору, найбільш алгоритмічно надають перелік фінансових показників результативності діяльності підприємства.

Так, с сучасних умовах розвитку суб'єктів підприємницької діяльності остаточний фінансовий результат (збиток) формується поступово протягом фінансово-господарського року від усіх видів звичайної та надзвичайної діяльності та включає: чистий дохід (виручку) від реалізації продукції (товарів, послуг); валовий прибуток (збиток);

фінансові результати від операційної діяльності; фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування; фінансові результати від звичайної діяльності; фінансові результати від надзвичайної діяльності; чистий прибуток (збиток) [3].

Проте, аналіз наведених показників та співставлення із використовуваною наразі згідно НП(С)БО 1 форми № 2-к «Консолідований звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» свідчить, що відповідні показники: фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування; фінансові результати від звичайної діяльності; фінансові результати від надзвичайної діяльності наразі не використовуються як такі, що не несуть співставного фінансового або податкового «навантаження». Тобто, для власної користі, підприємство може продовжувати їх розраховувати, проте уніфікований показник – фінансовий результат до оподаткування є більш інформативним та дає змогу набагато краще зрозуміти фінансовий стан підприємства.

Отже, спираючись на вимоги вищенаведеної форми проаналізуємо зміст основних фінансових показників результативності діяльності підприємства.

Один з теоретиків сучасної економіки, Карл Маркс, стверджував, що чистий дохід є додаткова вартість, отже – додатковий продукт, який залишається за вирахуванням заробітної плати. Тобто, чистий дохід – це частина вартості продукту, яка залишається після відшкодування затрат живої та уречевленої праці.

Проте, сучасна фінансова та бухгалтерська наука розуміє чистий дохід як всю грошову масу, що її отримує підприємство від реалізації продукції (товарів, робіт або послуг). Відзначимо, що чистий дохід є найзагальнішим показником, який в цілому доволі поверхнево характеризує фінансовий стан підприємства.

Різниця між чистим доходом та собівартістю тобто вираженими в грошовій формі поточними витратами на виробництво та реалізацію продукції (робіт, послуг) створює валовий прибуток. Доволі часто можна зустріти думку, що валовий прибуток тотожний валовому доходу, зокрема дана теза міститься у Вікіпедії. Але, з фінансової та економічної точки зору таке твердження є невірним, оскільки якщо припустити протилежне, то чистий дохід зменшений на собівартість створює валовий дохід, що є нісенітницею.

З методичної точки зору Валовий прибуток розраховується як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) з урахуванням сум, які наведені у додаткових статтях [4].

Звичайно, можна апелювати до категорії валової виручки або валового виторгу, як показника що

формується як загальна сума надходжень підприємства від усіх видів діяльності. До 2013 року дещо подібний за містом показник містився у фінансовій звітності і носив назву – виручка від реалізації продукції або дохід від реалізації продукції. Проте цей показник не є тотожним валовому витрату.

Зауважимо, що певна плутанина з цими поняттями виникає через розбіжності вітчизняної та закордонної практики фінансового аналізу, і вищевказаний показник валового витрату поширений в іноземній практиці, а в українських реаліях жодним чином не унормований та законодавчо не визначений. Звичайно, на власний розсуд будь-яке підприємство може використовувати цей та інші поширені за кордоном показники (такі як EBITDA та інші), проте такий підхід є виправданим коли аналіз відбувається для закордонних замовників, але в українських реаліях не несе співставного фінансового змісту.

Отже, валовий прибуток це найбільш узагальнений показник прибутку. В цілому характеризує те, скільки підприємство отримує прибутку, якщо від чистого доходу відняти всі витрати, прямо пов'язані з виробництвом проданого товару (собівартість) або виконанням послуг.

Відзначимо, що валовий прибуток характеризує ефективність діяльності підприємства в поточних умовах господарювання, оскільки не враховує витрати на забезпечення діяльності підприємства, навіть за умов коли не відбувається виробництва товарів чи надання послуг.

Тож, якщо очистити валовий прибуток на суму витрат пов'язаних із забезпечення операційної діяльності підприємства, ми матимемо більш валідний показник з точки зору визначення ефективності фінансової та економічної діяльності підприємства.

За аналогічним алгоритмом ми отримаємо й інші показники – фінансовий результат до оподаткування та чистий фінансовий результат. Відмітимо, що чистий фінансовий результат як то чистий прибуток можливий за умови наявності на підприємстві валового прибутку, з якого підприємства має сплатити всі необхідні податки, в першу чергу – податок на прибуток.

Отже, підсумовуючи можемо сказати, що до основного аналітичного показника ефективності діяльності підприємства належить прибуток у всіх його формах. Але, як ми вже зазначали, окрім аналітичних показників, тобто таких, значення яких формуються на основі реальних результатів діяльності підприємства, існують і синтетичні показники, тобто показники, що характеризують економічний об'єкт в цілому.

Як ми вже зазначали, прибуток це економічна категорія. Визначення його суті у багатьох літературних джерелах зводиться до того, що прибуток – це частина вартості додаткового продукту, додатковий продукт, виражений у грошах, частина

чистого доходу, одна з його форм тощо.

Законодавець у Господарському кодексі визначив, що Прибуток (дохід) суб'єкта господарювання є показником фінансових результатів його господарської діяльності, що визначається шляхом зменшення суми валового доходу суб'єкта господарювання за певний період на суму валових витрат та суму амортизаційних відрахувань.

В тому ж таки Господарському кодексі підприємництво (господарська діяльність) визначається як самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [5].

Тобто ми бачимо до певної міри синергетичний взаємозв'язок підприємництва та прибутку, що при вмілому підході є запорукою ефективного господарювання, навіть якщо суб'єкт господарювання має неприбутковий статус, або створюються з метою досягнення соціальних результатів.

Загальний прибуток підприємства є кінцевим результатом діяльності підприємства. В його складі враховується прибуток від усіх видів діяльності підприємства: від реалізації продукції, робіт, послуг – чистий дохід; прибуток від операційної діяльності; доходи від участі в капіталі; інші доходи.

Прибутковість можна визначити як доходність, ефективність використання понесених витрат і використаного майна підприємства, кінцевий результат господарювання підприємства. Прибутковість характеризується обсягом отриманого прибутку на одиницю понесених витрат підприємства.

Сума отриманого прибутку – показник, який найбільш повно характеризує результативність роботи підприємства, рівень його доходності.

Але, щоб оцінити результати підприємницької діяльності, ефективність господарювання, ефективність використання складових процесу виробництва, за допомогою яких отримано прибуток, його обсяг потрібно віднести до відповідних показників. У підсумку буде отриманий показник ефективності, або рентабельності.

Рентабельність є синтетичним показником, що характеризує ефективність діяльності підприємства. За своєю суттю рентабельність це відсоткове відношення прибутку підприємства та його витрат. Наголосимо, що рентабельність не може бути від'ємною, оскільки розрахувати її можливо лише за умов отримання підприємством чистого прибутку.

Варто відзначити, що рентабельність можна розрахувати по відношенню до будь-якого аналітичного показника діяльності підприємства, як то рентабельність персоналу, рентабельність основних засобів, рентабельність операційних витрат тощо.

Сучасна фінансова наука не нормує показник рентабельності, доцільно лише статистично порівнювати рівні рентабельності співставних підприємств однієї галузі, умов господарювання, території розміщення тощо.

Відповідно до чинних законодавчих вимог, підприємства будь-якої організаційно-правової форми несуть повну відповідальність за своїми зобов'язаннями перед кредиторами, бюджетом, органами громадського контролю (професійними спілками) тощо.

Тобто здатність підприємства відповідати по своїм зобов'язанням та генерувати прибуток формує відповідний фінансовий стан.

Ми в цілому погоджуємось із тлумаченням фінансового стану, що його наведено автором філімоненковим О. С. Так, фінансовий стан – це одна з найважливіших характеристик виробничо – фінансової діяльності підприємства. Він може бути добрим чи поганим. Кожне підприємство повинно прямувати до позитивного фінансового стану, тобто до створення достатнього обсягу фінансових ресурсів, що виступає гарантом своєчасності розрахунків з постачальниками, бюджетом та іншими ланками фінансової системи, подальшого економічного та соціального розвитку [6].

Оцінка фінансового стану – це інтегральне визначення платоспроможності, стану активів, рентабельності підприємства.

Об'єктивна оцінка фінансового стану підприємства дозволяє:

1. Керівникам підприємства: вірно визначити поточні і стратегічні задачі і планувати виробничо – комерційну діяльність; своєчасно приймати необхідні заходи для попередження негативних наслідків і досягнення успіху підприємницької діяльності.

2. Власникам підприємства: реально оцінювати стан активів підприємства; своєчасно приймати заходи проти можливого знецінення майна підприємства; сприяти укріпленню довіри до підприємницької діяльності підприємства.

3. Державним податковим органом: приймати ефективні заходи боротьби з порушенням податкового законодавства, боротьби з тіньовою економікою.

4. Кредиторам, партнерам і клієнтам: уникати небажаних ділових контактів і економічних втрат; мати можливість розвивати свій бізнес у співробітництві з успішними підприємцями.

5. Робітникам підприємства: знати перспективи трудового співробітництва з керівниками підприємства; обґрунтовано висувати адміністрації вимоги по оплаті і охороні праці, по умовам і техніці безпеки праці [7].

Оцінка фінансового стану підприємства повинна здійснюватись за допомогою вираховування системи економічних показників, які характеризують

фінансово – господарський стан господарюючих суб'єктів.

Стійкий фінансовий стан підприємства формується в процесі всієї його виробничо – господарської діяльності. Тому оцінку фінансового стану можна об'єктивно здійснити не через один, навіть найважливіший, показник, а тільки за допомогою комплексу, системи показників, що детально й усебічно характеризують господарське становище підприємства [8].

Метою оцінки фінансового стану підприємства є пошук резервів підвищення його доходності, рентабельності та платоспроможності.

Основними показниками, які характеризують фінансовий стан підприємства, є: прибутковість; показники майнового стану (валюта балансу, фондоозброєність, фондовідача, рівень зносу основних фондів тощо); показники ділової активності (оборотність капіталу, оборотність запасів, період погашення заборгованості тощо); показники рентабельності (рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, рентабельність виробничих фондів тощо); показники фінансової стійкості (коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами, маневровість обігових коштів, коефіцієнт покриття запасів, тощо); показники ліквідності (поточна ліквідність, швидка ліквідність, абсолютна ліквідність).

Вище наведені групи показників більш повно дають змогу оцінити фінансовий стан підприємства та визначити його стійкість та спроможність бути успішним та ефективним.

Проте ми вважаємо, що в питанні оцінки фінансового стану підприємства доцільно сформулювати єдиний підхід в якому логічно поєднати вітчизняну практику фінансового аналізу та кращі іноземні практики. Особливо враховуючи, що в сучасних умовах військового стану все більше юридичних осіб отримують грантове або інше фінансування від закордонних донорів, як, в свою чергу, вимагають консолідовану звітність не з точки зору українських П(С)БО або вимог Податкового кодексу, а з власної усталеної практики.

Зокрема, доволі часто в таких звітах необхідно відобразити та аналізувати такі показники, як: EBITDA (аналітичний показник, що дорівнює обсягу прибутку до вирахування витрат за відсотками, сплати податків та амортизаційних відрахувань), EBIT (аналітичний показник, який дорівнює обсягу прибутку до вирахування відсотків за позиковими коштами і сплати податків), FFO (аналітичний показник що відображає стан грошових потоків та включає чистий прибуток, амортизацію, знецінення (амортизацію) активів та прибуток від реалізації активів), OIBDA (аналітичний показник, що відображає операційний дохід до вирахування зносу основних засобів і амортизації нематеріальних активів) тощо. Звичайно, цей перелік не є

вичерпним, проте варто ще раз наголосити, що навіть наведені аналітичні показники не мають «стовідсоткового» відповідника у українській практиці. Отже наявність такого подвійного аналітичного підходу призводить до збільшення витрат, нераціонального використання ресурсів та збільшує ймовірність помилок.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. Отже, проведене дослідження дозволило нам сформулювати теоретичну сутність оцінки фінансового стану підприємства, та визначити основні показники за якими доцільно проводити означену оцінку. Особливу увагу приділено тезі, що перелік аналітичних показників не є вичерпним, а крім того доцільно в українській практиці використовувати міжнародні підходи до оцінки. В подальшому дослідженні даного питання автори планують зосередитись на аналізі механізмів приведення закордонних та вітчизняних аналітичних показників до єдиної унормованої бази розрахунків та використання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Чуй І. Р., Сороківська М. В. Фінанси : навч. посібник. Львів : вид-во ЛКА. 2015. 284 с.
2. Наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 10.09.2022).
3. Лондар С. Л., Тимошенко О. В. Фінанси : Навч. посіб. Вінниця : Нова Книга. 2009. 384 с.
4. Наказ Міністерства фінансів України № 433 від 28.03.2013 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13#Text> (дата звернення: 10.09.2022).
5. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 10.09.2022).
6. Філімоненков О. С. Фінанси підприємства. Київ : Вид-во «Ніка-Центр». 2002. 359 с.
7. Шаповал В. М., Аврамчук Р. М., Ткаченко О. В. Економіка підприємства: Уведення в спеціальність. Київ : Центр навчальної літератури. 2003. 288 с.

8. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств. Київ : КНЕУ. 2001. 460 с.

9. Крючко Л. С. Оцінка фінансового стану підприємства – сутність та необхідність. *Ефективна економіка*. 2012. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1613> (дата звернення: 05.09.2022).

REFERENCES:

1. Chuj I., Sorokivs'ka M. (2015) *Finansi: navch. posibnik* [Finance: education manual]. L'viv: vid-vo LKA, 284 p. (in Ukrainian)
2. Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy № 73 07.02.2013 «Pro zatverdzhennja Nacionalnoghogo polozhennja (standartu) bukhghalters'kogho obliku 1 «Zahaljni vymoghy do finansovoji zvitnosti» [On the approval of the National regulation (standard) of accounting 1 "General requirements for financial reporting"]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (accessed 10 September 2022).
3. Londar S. L., Tymoshenko O. V. (2009) *Finansy : Navch. posib.* [Finance: education manual]. Vinnycja: Nova Knygha, 384 p. (in Ukrainian)
4. Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy № 433 28.03.2013 «Pro zatverdzhennja Metodychnykh rekomendacij shhodo zapovnennja form finansovoji zvitnosti» [On the approval of Methodological recommendations for filling out financial reporting forms] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13#Text> (accessed 10 September 2022).
5. Ghospodars'kyj kodeks Ukrainy [Economic Code of Ukraine.] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (accessed 10 September 2022).
6. Filimonenkov O.S. (2002) *Finansy pidpryjemstva* [Company finances] Kyiv: Vyd-vo «Nika-Centr», 359p. (in Ukrainian)
7. Shapoval V. M., Avramchuk R. M., Tkachenko O. V. (2003) *Ekonomika pidpryjemstva: Uvedennja v special'nistj* [Enterprise economics: Introduction to the specialty]. Kyiv: Centr navchal'noji literatury, 288 p. (in Ukrainian)
8. Poddjerjoghin A. M. (2001) *Finansy pidpryjemstv* [Enterprise finance]. Kyiv: KNEU, 460 p. (in Ukrainian)
9. Krjuchko L. S. Ocinka finansovogho stanu pidpryjemstva – sutnistj ta neobkhdnistj [Assessment of the financial condition of the enterprise is the essence and necessity]. *Efektivna ekonomika*, no. 12. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1613> (accessed 05 September 2022).